

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎี

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการบัญชีสัญญาเช่าดำเนินงานเป็นสัญญาเช่าการเงินที่มีต่ออัตราส่วนทางการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดสัญญาเช่าระยะยาว
2. แนวคิดสัญญาเช่าดำเนินงาน
3. แนวคิดสัญญาเช่าการเงิน
4. แนวคิดรายการนอกงบดุล

แนวคิดสัญญาเช่าระยะยาว

แนวคิดสัญญาเช่าระยะยาวนี้เป็นแนวคิดที่สำคัญต่องานวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิธีการบัญชีจากสัญญาเช่าดำเนินงานเป็นสัญญาเช่าการเงินอย่างมาก เนื่องจากการศึกษาลักษณะของสัญญาเช่าระยะยาว จะทำให้มองเห็นถึงภาพรวมต่าง ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งสัญญาเช่าระยะยาวนี้เป็นสัญญาหรือข้อตกลงที่ผู้ให้เช่าให้สิทธิในการใช้สินทรัพย์ในช่วงเวลาที่ตกลงกันระหว่างผู้เช่าและผู้ให้เช่าเพื่อแลกเปลี่ยนค่าตอบแทน ซึ่งอาจได้รับชำระในงวดเดียวหรือหลายงวด โดยสัญญาเช่านั้นอาจสามารถยกเลิกได้ก่อนกำหนดหรือไม่ก็ได้ แต่กรณีผู้เช่าผิดนัดชำระหนี้ผู้ให้เช่าสามารถเรียกร้องให้ผู้เช่าชำระหนี้ส่วนที่ค้างรวมถึงค่าใช้จ่ายส่วนเพิ่มได้ และผู้ให้เช่าสามารถยึดสินทรัพย์คืนได้ด้วย และเมื่อสัญญาเช่าสิ้นสุดลงตามสัญญาอาจจะระบุให้ผู้เช่าสามารถเลือกที่จะต่อสัญญาเช่าหรือเลือกที่จะซื้อสินทรัพย์ที่เช่าในมูลค่ายุติธรรมขณะนั้น

นอกจากนั้นการทำสัญญาเช่าระยะยาวยังทำให้เกิดประโยชน์ในด้านผู้เช่ามากมาย เช่น ทำให้การดำเนินธุรกิจของผู้เช่ามีสภาพคล่องมากขึ้น ลดความเสี่ยงเกี่ยวกับการล้มล้มของเทคโนโลยี ลดความเสี่ยงเกี่ยวกับมูลค่าของสินทรัพย์ในอนาคต และสัญญาเช่าระยะยาวนั้นมีความยืดหยุ่นกว่าสัญญากู้ยืมเงิน ผู้เช่าจึงไม่มีการะในการหาหลักค้ำประกันเงินกู้ ลดภาระทางด้านภาษีอากรและการเช่าระยะยาวบางประเภทจะไม่ก่อให้เกิดหนี้สินในงบการเงินในด้านผู้เช่าอีกด้วย

Altamuro (2006) ได้ศึกษาถึงส่วนประกอบของสัญญาเช่าระยะยาวและผลกระทบต่อดัชนีทุนหนี้สินในอนาคต พบว่าสัญญาเช่าระยะยาวนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางการเงิน

ที่อนุญาตให้บริษัทได้รับผลประโยชน์จากสินทรัพย์ของตน รวมถึงการปฏิบัติทางบัญชีของสัญญาเช่าดำเนินงานสำหรับวัตถุประสงค์ทางภาษีซึ่งอยู่ในรูปค่าเช่าที่จะบันทึกเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานที่อยู่บนกำไรขาดทุนของบริษัท ซึ่งเป็นผลมาจากผู้ฉวยโอกาสในระยะสั้นโดยผู้บริหารทำให้พิจารณาได้ว่า

1. สัญญาเช่าระยะยาวจัดให้มีอัตราทางการเงินที่ดีแก่บริษัทที่ได้มาจากการเลือกประเภทของสัญญาเช่า
2. การบันทึกบัญชีเป็นแรงจูงใจที่สำคัญมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้กลยุทธ์ทางการเงินของผู้บริหาร

นอกจากนั้นยังพบว่าผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับการจัดทำสัญญาเช่าระยะยาว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารต้องการใช้สัญญาเช่าระยะยาวเพื่อในการแสวงหากำไร และจากผลการทดสอบพบหลักฐาน 2 อย่างคือ คณะกรรมการจะสนับสนุนและปกป้องผู้บริหารในการทำการขายการหลบซ่อนหนี้สิน และสัญญาเช่าระยะยาวทางด้านผู้เช่าจะมีต้นทุนทางการเงินที่ลดลงซึ่งเกี่ยวข้องกับจำนวนหนี้สินที่ต้องนำเสนอกับธนาคาร และการกระทำเหล่านี้จะไม่ปรากฏผลถ้าอยู่ในรูปของผู้ให้เช่า

แนวคิดสัญญาเช่าการเงิน

สัญญาเช่าการเงิน เป็นสัญญาเช่าระยะยาวที่ผู้ให้เช่าได้โอนความเสี่ยงและผลตอบแทนทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดที่ผู้เป็นเจ้าของพึงได้รับจากสินทรัพย์ไปให้แก่ผู้เช่า ทำให้ผู้เช่ามีฐานะเป็นเสมือนเจ้าของสินทรัพย์ไม่ว่าจะมีการโอนกรรมสิทธิ์เกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม

ตามร่างมาตรฐานการบัญชีของสมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย ฉบับที่ 29 เรื่อง การบัญชีสำหรับสัญญาเช่าระยะยาว (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2549) กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาประเภทของสัญญาเช่าที่จะจัดเป็นสัญญาเช่าการเงิน เมื่อสัญญาเช่าหลักเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่งหรือมากกว่า ดังต่อไปนี้

1. สัญญาเช่าระยะยาวโอนความเป็นเจ้าของในสินทรัพย์ให้แก่ผู้เช่าเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาของสัญญาเช่า
2. ผู้เช่ามีสิทธิเลือกซื้อสินทรัพย์ด้วยราคาที่ต่ำกว่ามูลค่ายุติธรรม ณ วันที่สิทธิเลือกมีผลบังคับใช้ โดยราคาตามสิทธิเลือกนั้นมีจำนวนต่ำกว่ามูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์มากเพียงพอที่จะทำให้เกิดความแน่ใจอย่างสมเหตุสมผล ณ วันเริ่มต้นของสัญญาเช่าว่าผู้เช่าจะใช้สิทธิเลือกซื้อสินทรัพย์นั้น
3. ระยะเวลาสัญญาเช่าเป็นส่วนใหญ่ของอายุเชิงเศรษฐกิจของสินทรัพย์

4. มูลค่าปัจจุบันของผลตอบแทนขั้นต่ำตามสัญญาเช่าเป็นส่วนใหญ่ของมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์ ณ วันทำสัญญาเช่า

5. สินทรัพย์ที่เช่ามีลักษณะเฉพาะจนกระทั่งมีผู้เช่าเพียงผู้เดียวที่สามารถใช้สินทรัพย์นั้นโดยไม่จำเป็นต้องนำสินทรัพย์ดังกล่าวมาทำการดัดแปลงที่สำคัญ

นอกจากนี้ยังระบุข้อบ่งชี้ถึงสถานการณ์ที่ทำให้สัญญาเช่าต้องจัดประเภทเป็นสัญญาเช่าการเงิน คือ ผู้เช่าเป็นผู้รับผิดชอบผลเสียหายที่เกิดกับผู้ให้เช่าเนื่องจากการยกเลิกสัญญาเช่าและผู้เช่าได้รับผลกำไรหรือขาดทุนจากการผันผวนของมูลค่ายุติธรรมของมูลค่าคงเหลือ (เช่น มูลค่ายุติธรรมของมูลค่าคงเหลือที่อยู่ในรูปของค่าเช่าที่ผู้ให้เช่าคิดให้ ซึ่งรวมแล้วมีจำนวนเท่ากับส่วนใหญ่อันของจำนวนที่ได้รับจากการขายมูลค่าคงเหลือ ณ วันสิ้นสุดสัญญาเช่า) และผู้เช่าสามารถต่อสัญญาเช่าครั้งที่สองด้วยการจ่ายค่าเช่าที่มีจำนวนต่ำกว่าค่าเช่าในตลาดอย่างเป็นนัยสำคัญ จากข้อบ่งชี้อาจทำให้สัญญาเช่าระยะยาวจำเป็นต้องจัดประเภทเป็นสัญญาเช่าการเงินมากขึ้น ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วผู้เช่าต้องปฏิบัติตามบัญชีดังนี้ คือ ต้องรับรู้สัญญาเช่าการเงินเป็นสินทรัพย์และหนี้สินในงบดุลของผู้เช่าด้วยจำนวนที่เท่ากับมูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์ที่เช่า ณ วันเริ่มต้นของสัญญาเช่าหรือมูลค่าปัจจุบันของจำนวนเงินขั้นต่ำที่ต้องจ่ายแล้วแต่จำนวนใดจะต่ำกว่าโดยใช้อัตราคิดลดในการคำนวณมูลค่าปัจจุบันคืออัตราดอกเบี้ยตามนัยของสัญญาเช่าระยะยาว เมื่อมีการจ่ายเงินตามสัญญาเช่าต้องนำมาแยกเป็นค่าใช้จ่ายทางการเงินและส่วนที่จะนำไปลดหนี้สินที่ยังไม่ได้รับชำระ โดยที่ค่าใช้จ่ายทางการเงินนั้นต้องปันส่วนให้กับงวดต่าง ๆ ตลอดอายุของสัญญาเช่าเพื่อให้อัตราดอกเบี้ยในแต่ละงวดเป็นอัตราคงที่สำหรับยอดคงเหลือของหนี้ที่เหลืออยู่แต่ละงวด ทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงนโยบายการคิดค่าเสื่อมราคาของสินทรัพย์ที่เช่าด้วย ซึ่งต้องมีวิธีคำนวณอย่างสม่ำเสมอเพื่อสะท้อนสภาพที่แท้จริงของสินทรัพย์ที่กิจการเป็นเจ้าของ

อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาตามมาจากการปรับปรุงร่างมาตรฐานการบัญชีดังกล่าว ตามที่ Vivien Beattie, Alan Goodacre and Sarah Jane Thomson (2006) ได้ศึกษาถึงการปรับปรุงการบัญชีสำหรับสัญญาเช่าระยะยาวและเหตุการณ์ภายหลังทางเศรษฐกิจจากการปรับใช้ในมุมมองของนักบัญชีและผู้ใช้งบการเงิน ซึ่งเป็นผลมาจากความเข้าใจยากของมาตรฐานการบัญชีสำหรับสัญญาเช่าระยะยาวที่เป็นใช้อยู่ในปัจจุบัน พบว่าทั้งสองกลุ่มยอมรับในสิ่งที่บกพร่องในปัจจุบันแต่ไม่เห็นด้วยทั้งหมดในการปรับเปลี่ยนใช้ในภายภาคหน้า เนื่องจากนักบัญชีที่ไม่สนับสนุนเพราะพวกเขาต้องพยายามเปลี่ยนแปลงและยอมรับให้เป็นหลักการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไปและมีความประสงค์อื่นอีกคือ ต้องการคำแนะนำในรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น แต่ในทางกลับกันผู้ใช้งบการเงินนั้นพร้อมให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ที่จะให้เป็นหลักการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไปและไม่สนใจกับรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ อย่างไรก็ดีทั้งสองกลุ่มนี้ได้เชื่อว่าหลักการนี้จะส่งผลกระทบต่อเหตุการณ์

ภายหลังทางเศรษฐกิจของบริษัทที่ทำสัญญาเช่าระยะยาวในฐานะผู้เช่า ผู้ให้เช่าและผู้ให้บริการเงิน
อย่างแน่นอน

อย่างไรก็ตาม ยังมีงานวิจัยที่สนับสนุนการปรับปรุงมาตรฐานการบัญชีฉบับนี้อยู่
อย่างเช่น Rolf Uwe Fulbier, Jorge Lirio Silva and Marc Henrik Pferdehirt (2006) ที่ได้ศึกษาถึง
ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสัญญาเช่าระยะยาวที่มีต่ออัตราส่วนทางการเงินของบริษัทจดทะเบียน
ในเยอรมันพบว่า การแบ่งประเภทกันของสัญญาเช่าระยะยาวเป็นสัญญาเช่าดำเนินงานและ
สัญญาเช่าการเงินสำหรับวัตถุประสงค์ทางบัญชีนั้นส่งผลให้เป็นแรงจูงใจในการทำสัญญาเช่า
ดำเนินงานอย่างมาก เพื่อจะได้หลีกเลี่ยงการแสดงหนี้สินในงบดุล คณะกรรมการมาตรฐานการ
บัญชีระหว่างประเทศ (IASB) ที่เป็นผู้นำโครงการวิจัยผลกระทบของสัญญาเช่าระยะยาวที่กำลัง
ปรับปรุงมาตรฐานการบัญชีสำหรับสัญญาเช่าระยะยาวจึงให้คำแนะนำหนึ่งเป็นทางเลือกว่า การ
ปฏิบัติทางบัญชีของสัญญาเช่าระยะยาวทุกประเภทนั้นควรทำให้เหมือนกับสัญญาเช่าการเงิน โดย
ใช้การปฏิบัติทางบัญชีตาม Imhoff, Lipe and Wright (1991, 1997) เรื่อง Constructive
Capitalization Method และแนวคิดของ Standard & Poor's (Credit Stats) เพื่อให้นักลงทุนและผู้ให้
บริการเงินได้ข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจได้ดีขึ้น

แนวคิดสัญญาเช่าดำเนินงาน

สัญญาเช่าดำเนินงานเป็นสัญญาเช่าระยะยาวที่ผู้ให้เช่ามิได้โอนความเสี่ยงและ
ผลตอบแทนทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมดที่ผู้เป็นเจ้าของพึงได้รับไปให้แก่ผู้เช่า ซึ่งการปฏิบัติทางบัญชี
คือ ต้องรับรู้จำนวนเงินที่จ่ายตามสัญญาเช่าเป็นค่าใช้จ่ายในงบกำไรขาดทุนตามวิธีเส้นตรงตลอด
อายุสัญญาเช่า

จากแนวคิดนี้จะทำให้เกิดปัญหาตัวแทน (Agency Problem) ขึ้น ซึ่งหมายถึง ฝ่ายบริหาร
ที่ปฏิบัติตัวเสมือนตัวแทน (Agent) ของผู้ถือหุ้นของกิจการ โดยผู้ถือหุ้นจะให้สิ่งจูงใจ (Incentives)
แก่ฝ่ายบริหารเพื่อให้กระทำการเพื่อประโยชน์ที่ดีที่สุดของเจ้าของ และจะคอยติดตามผลที่เกิดขึ้น
ซึ่งทั้งนี้การจัดทำสัญญาเช่าดำเนินงานก็เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาตัวแทนด้วยเช่นกัน เนื่องจากการ
ปฏิบัติทางบัญชีที่แตกต่างจากแนวคิดสัญญาเช่าการเงิน ทำให้ผู้บริหารสามารถแสดงสถานภาพการ
ดำเนินงานของกิจการได้ตามที่ต้องการ เพื่อหวังผลประโยชน์จากผู้ถือหุ้นเป็นสิ่งตอบแทน โดยการ
เลือกใช้สัญญาเช่าระยะยาวแบบประเภทเช่าดำเนินงาน เพื่อไม่ต้องรับรู้หนี้สินและสินทรัพย์ และทำ
ให้เกิดสภาพคล่องทางการเงินมากขึ้นด้วย ทั้งนี้เป็นสาเหตุมาจากการหลบซ่อนหนี้สิน ตามที่
Eisfeldt and Rampini (2005) ได้ศึกษาไว้ถึงการทำสัญญาเช่าระยะยาวเพื่อการหลบซ่อนหนี้สิน
โดยชี้ให้เห็นว่าการลงทุนในสัญญาเช่าดำเนินงานหรือเช่าธรรมดาจะทำให้เกิดการหลบซ่อนหนี้สิน

ได้ง่ายและด้วยเหตุนี้สัญญาเช่าดำเนินงานจึงทำให้มีหนี้สินจำนวนมากที่ไม่ต้องรับรู้และส่งผลให้กลายข้อจำกัดทางการเงินลง และแสดงให้เห็นอย่างมีนัยสำคัญว่าบริษัทที่มีข้อจำกัดทางด้านสินเชื่อจำนวนมากจะลงทุนในสัญญาเช่าระยะยาว ในขณะที่บริษัทที่มีข้อจำกัดทางด้านสินเชื่อจำนวนน้อยจะลงทุนในการซื้อสินทรัพย์ ทฤษฎีนี้ได้ถูกใช้โดยทั่วไปโดยเฉพาะกับบริษัทสตีลซึ่ง ในชื่อที่ว่า “Preserves Capital” ซึ่งนำไปใช้ในการพิจารณาข้อจำกัดต่าง ๆ นอกจากนั้นยังพบหลักฐานทางงานวิจัยว่าบริษัทขนาดเล็กและมีข้อจำกัดด้านสินเชื่อนั้นจะพิจารณาการลงทุนในสัญญาเช่าระยะยาวน้อยกว่าบริษัทขนาดใหญ่และมีข้อจำกัดด้านสินเชื่อน้อยอีกด้วย

จากแนวคิดข้างต้น จึงทำให้ Alan Goodacre (2001) ได้ศึกษาผลกระทบที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการลงทุนในสัญญาเช่าระยะยาวของบริษัทค้าปลีกในอังกฤษ โดยวัดผลของเหตุการณ์ภายหลังทางเศรษฐกิจหากมีเปลี่ยนแปลงหลักการบัญชีสำหรับสัญญาเช่าระยะยาวและทดสอบกับบริษัทค้าปลีกในอังกฤษช่วงปี 1994-99 ซึ่งความสำคัญของผลกระทบจากการลงทุนในสัญญาเช่าระยะยาวจะถูกวัดจากผลกระทบต่ออัตราส่วนทางการเงิน 9 ตัว อันได้แก่ อัตราค่าไรจากการดำเนินงาน อัตราผลตอบแทนจากส่วนของผู้ถือหุ้น อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม อัตราผลตอบแทนจากทุนที่ใช้ อัตราหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม อัตราส่วนความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ย อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อทุนที่ใช้ อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น และอัตราส่วนหนี้สินจากการกู้ยืมต่อส่วนของผู้ถือหุ้นที่ใช้ในการตัดสินใจและการทำสัญญาทางการเงิน โดยใช้วิธีการ Constructive Capitalization เพื่อใช้ในการวัดมูลค่าหนี้สินและสินทรัพย์ที่ยังไม่ได้ถูกบันทึก ผลของการศึกษาพบว่าสัญญาเช่าดำเนินงานแสดงให้เห็นความสำคัญอย่างมากในธุรกิจค้าปลีกต่อหนี้สินระยะยาวเท่ากับ 3.3 เท่าซึ่งจะแสดงอยู่ในหนี้สินระยะยาวในงบดุล ในทางกลับกันสัญญาเช่าการเงินนั้นจะไม่มีนัยสำคัญแต่อย่างใด สินทรัพย์ที่ได้มาจากสัญญาเช่าดำเนินงานส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินและอาคารเป็นร้อยละ 98 และมีสัดส่วนที่มีนัยสำคัญร้อยละ 28 เมื่อเทียบกับสินทรัพย์ทั้งหมด และมีผลต่อการจัดลำดับบริษัทซึ่งจะมองเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นชัดเจนในอัตราหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม อัตราส่วนความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ย และอัตราส่วนหนี้สิน (Gearing Ratio) 3 ตัว และจากการใช้อัตราคิดลดจากการปรับปรุงความเสี่ยงในสินเชื่อ (Credit Risk Adjusted Discount Rate) คาดว่าค่าเช่าจากสัญญาเช่าระยะยาวในอนาคตจะเพิ่มขึ้นอย่างมีสาระสำคัญต่อสินทรัพย์และหนี้สินจากสัญญาเช่าดำเนินงานและกำไรหลังหักภาษี ในขณะที่ใช้สัญญาระยะสั้นที่สามารถต่อสัญญาใหม่ได้นั้นจะส่งผลให้สินทรัพย์และหนี้สินจากการเช่าดำเนินงานลดลงได้ และจะแสดงเป็นมูลค่าคงเหลืออยู่ในงบดุล อย่างไรก็ตามมีงานวิจัย ก่อนหน้านี้บอกไว้ว่าผู้ใช้งบการเงินแต่ละคนไม่ค่อยนำข้อมูลมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ผู้บริหารของบริษัทไม่เชื่อว่าผู้ใช้งบจะใช้ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงที่

มีสาระสำคัญที่จะทำให้อัตราส่วนทางการเงินทางบัญชีเปลี่ยนแปลงไปและจะเป็นปัจจัยหลักในการย้ายลำดับผลการดำเนินงานของบริษัทแย่ง

แนวคิดรายการนอกงบดุล

รายการนอกงบดุล หมายถึง รายการที่ทำให้หนี้สินโดยรวมของกิจการเพิ่มขึ้น โดยที่ผลจากการทำธุรกรรมดังกล่าวนั้นไม่ปรากฏให้เห็นในงบดุลของกิจการ (วรศักดิ์ ทุมมานนท์, 2543, หน้า 20-21) ซึ่งธุรกรรมที่กระทำขึ้นนั้นมีเจตนาที่จะปกปิดภาระหนี้สินและข้อผูกพันที่มีอยู่ในปัจจุบันของกิจการ ซึ่งเป็นภาระหนี้สินอันอาจจะเกิดขึ้นในอนาคตรวมไปถึงการจัดหาเงินกู้จากบุคคลภายนอกโดยหลีกเลี่ยงมิให้รายการเหล่านั้นปรากฏรวมกับยอดหนี้สินในงบดุลของกิจการ กล่าวคือ กิจการจะซ่อนหนี้สินของตนออกจากรายงานทางการเงิน โดยการปกปิดรายการนั้นไว้หรือทำการหลบซ่อนบัญชีทั้งหนี้สินที่เกิดขึ้นจริงและหนี้สินที่อาจจะเกิดขึ้นในภายหน้า ประเภทของรายการค้านอกงบดุลหรือธุรกรรมนอกงบดุล มีดังต่อไปนี้

1. การรายงานรายได้ให้สูงกว่าความเป็นจริง
2. การไม่บันทึกหนี้สินที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรือหนี้สินที่อาจจะเกิดขึ้น
3. การไม่เปิดเผยภาระผูกพันที่มีอยู่ในปัจจุบันหรือภาระหนี้สินที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต
4. การสร้างรายการเพื่อล้างหนี้สินออกจากบัญชี

จากวิธีการหลบซ่อนหนี้สินออกจากรายงานการเงินทั้ง 4 วิธีดังกล่าว เป็นการทำธุรกรรมนอกงบดุลซึ่งถือเป็นเพียงส่วนหนึ่งของวิธีการที่ใช้ในการทำทุจริตในงบการเงิน (Fraudulent Financial Report) คือ

1. การบันทึกสินทรัพย์และรายได้สูงเกินจริงโดย
 - 1.1 รับรู้รายได้ไม่ถูกต้อง
 - 1.2 กำหนดมูลค่าสินทรัพย์ไม่ถูกต้อง
2. การเปิดเผยข้อมูลที่ไม่จริงไม่เพียงพอและไม่ครบถ้วนโดย
 - 2.1 การเปิดเผยรายการระหว่างกันที่ไม่เพียงพอ
 - 2.2 การเปิดเผยข้อมูลที่ไม่เพียงพอ ไม่ครบถ้วนหรือไม่เหมาะสม
3. การบันทึกหนี้สินและค่าใช้จ่ายต่ำเกินจริงโดย
 - 3.1 การเลื่อนการรับรู้ค่าใช้จ่ายและรายได้ที่เหมาะสม
 - 3.2 การคิดค่าเสื่อมราคาค่าตัดบัญชี ค่าเสื่อมสิ้นและการตัดบัญชีที่ไม่เหมาะสม

ส่วนการไม่บันทึกหนี้สินที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรือหนี้สินที่อาจจะเกิดขึ้นนั้นจะไม่ถือเป็นการทำทุจริตในงบการเงิน เนื่องจากว่าไม่เข้าเกณฑ์ในการรับรู้รายการตามแม่บทการบัญชีที่กล่าว

ไว้ คือ 1. มีความเป็นไปได้ค่อนข้างแน่ว่าภาระผูกพันนั้นจะทำให้สูญเสียทรัพยากรที่มีประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคต และ 2. ภาระผูกพันดังกล่าวสามารถวัดมูลค่าได้อย่างน่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตามก็มีข้อกำหนดให้เปิดเผยข้อมูลดังกล่าวไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงินไว้ด้วย ดังนั้นภาระหนี้สินจากการทำสัญญาเช่าระยะยาว (Leasing) ก็เป็นส่วนหนึ่งของการไม่บันทึกหนี้สินเช่นเดียวกัน เพียงแต่มีการเปิดเผยเป็นภาระผูกพันและหนี้สินในอนาคตไว้เท่านั้น

นอกจากนั้นปัญหาจากการแบ่งประเภทสัญญาเช่าระยะยาวยังส่งผลให้กิจการแต่ละแห่งมีวิธีในการบันทึกบัญชีที่แตกต่างกัน สัญญาเช่าที่มีลักษณะเป็นสัญญาเช่าทางการเงิน ผู้เช่าจะต้องบันทึกสินทรัพย์ที่เช่าเป็นสินทรัพย์ของผู้เช่าและบันทึกหนี้สินจากการเช่าเต็มจำนวน ถึงแม้ว่ากิจการที่เช่าสินทรัพย์นั้นยังไม่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์ในสินทรัพย์นั้นทางกฎหมาย ทำให้เกิดการหลีกเลี่ยงที่จะบันทึกหนี้สินของกิจการ โดยการทำสัญญาเช่าระยะยาวที่ไม่เข้าเงื่อนไขของสัญญาเช่าทางการเงินนั้นก็คือ สัญญาเช่าจากการดำเนินงาน ซึ่งจะอาศัยรูปแบบทางกฎหมายในการทำสัญญาที่มีลักษณะเป็นการให้เช่าสินทรัพย์ แต่กิจการสามารถนำสินทรัพย์นั้นไปใช้เสมือนเป็นสินทรัพย์ของบริษัทเองทำให้กิจการไม่ต้องบันทึกทั้งสินทรัพย์และหนี้สินในงบดุล และค่าเช่าจากการดำเนินงานจะถือเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานซึ่งจะปรากฏอยู่ในงบกำไรขาดทุนของบริษัท ถึงแม้ว่ามาตรฐานการบัญชีจะกำหนดให้กิจการที่มีสัญญาเช่าจากการดำเนินงานปกติจะต้องเปิดเผยข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงินแล้วก็ตาม แต่ผลจากวิธีการบันทึกบัญชีที่แตกต่างกับสัญญาเช่าทางการเงินทำให้งบการเงินของกิจการแสดงสถานภาพที่แตกต่างกันออกไป งบการเงินของกิจการที่ใช้วิธีการบัญชีที่ต่างกันนั้นจะไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้จนกว่าจะมีการปรับปรุงให้มีการบันทึกบัญชีที่เหมือนกัน ทำให้ผู้ใช้งบการเงินที่อาจจะไม่ทราบถึงผลกระทบของการเช่าเป็นองค์ประกอบต้องเป็นฝ่ายเสียประโยชน์จากการใช้งบการเงินของกิจการนั้น ๆ และการกระทำในลักษณะนี้ถือเป็นการจัดหาเงินทุนนอกงบดุล (Off - Balance Sheet Financing) ประเภทหนึ่งเพราะผลจากการทำสัญญาเช่าจากการดำเนินงานปกติจะช่วยในการปรับปรุงอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น อัตราส่วนทุนหมุนเวียนรวมไปถึงอัตราส่วนกำไรสุทธิต่อดอกเบี้ยจ่ายของกิจการให้ดูดีขึ้น จึงทำให้อูเหมือนว่าสถานภาพทางการเงินของบริษัทมีความแข็งแกร่งในสายตาของผู้ใช้งบการเงิน

ตามที่ Steve C.Lim, Steven C.Mann and Vassil T Mihov (2003) ได้ศึกษาถึงการวัดมูลค่าของรายการนอกงบดุล พบว่าแรงจูงใจของการทำรายการนอกงบดุลก็คือ การช่วยให้สภาพคล่องในรายงานงบดุลดีขึ้น และสัญญาเช่าดำเนินงานก็เป็นรูปแบบหนึ่งของรายการนอกงบดุลที่มีความต้องการให้เปิดเผยให้หมายเหตุประกอบงบการเงินไว้ด้วย แต่ยังมีข้อจำกัดยุ่งยากหลายประการในการเปิดเผยแก่บุคคลภายนอกในเรื่องการวัดมูลค่าของรายการนอกงบดุลที่เป็นหนี้สิน ซึ่งงานวิจัยนี้ให้ทำการเปรียบเทียบผลกระทบของสัญญาเช่าดำเนินงานที่มีต่ออัตราส่วนหนี้สิน

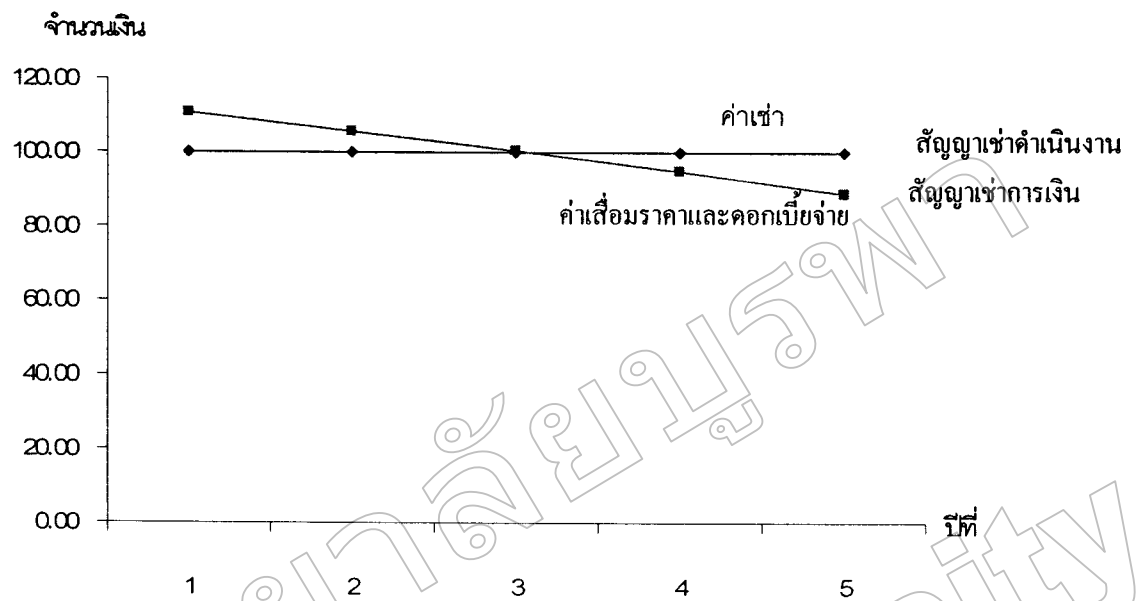
(Debt Ratio) หรืออัตราดอกเบี้ยของหุ้นกู้ใหม่ (Yields of New Bond) ที่จะแสดงในงบดุล ทำให้พบหลักฐาน 3 อย่าง คือ อย่างแรก การทำสัญญาเช่าดำเนินงานทำให้หนี้สินในงบดุลที่แสดงเป็นอัตราส่วนหนี้สินลดลงอย่างมีนัยสำคัญ สอง ถ้าตลาดทุนมีประสิทธิภาพพอสัญญาเช่าดำเนินงานจะมีผลกระทบเปรียบเสมือนกับหนี้สินในงบดุล ซึ่งมันสามารถทำการโยกย้ายหนี้สินของรายการนอกงบดุลที่อาจทำให้อัตราส่วนหนี้สินให้สูงขึ้นได้ เพราะสัญญาเช่าดำเนินงานจะส่งผลกระทบต่อหนี้สินของรายการนอกงบดุลด้วยเช่นกัน สุดท้ายคือ ในการวัดมูลค่าหนี้สินจากสัญญาเช่าดำเนินงานนั้นต้องทำอย่างสม่ำเสมอ โดยตรวจสอบกับหลักฐานทางการตลาด เช่น มูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์ที่เช่าขณะนั้นและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ เป็นต้น จะทำให้สามารถวัดมูลค่าหนี้สินจากสัญญาเช่าดำเนินงานที่มีอยู่เป็นจำนวนมากได้โดยแสดงเป็นหนี้สินในงบดุล

ส่วน Weili Ge (2006) นั้นได้ศึกษาถึงความซับซ้อนของการปฏิบัติทางบัญชีเกี่ยวกับรายการนอกงบดุลจากสัญญาเช่าดำเนินงานที่มีต่อผลกำไรกับราคาหุ้นในอนาคต รวมถึงสิทธิในการเช่าสินทรัพย์ที่ยอมให้ทำในรูปของสัญญาเช่าดำเนินงานด้วย และก่อให้เกิดผลประโยชน์ในอนาคต (สินทรัพย์นอกงบดุล) และภาระผูกพันในอนาคต (หนี้สินนอกงบดุล) สำหรับด้านผู้เช่า ส่วนการเปลี่ยนแปลงในสินทรัพย์นอกงบดุลนั้นสามารถแสดงให้เห็นตามรูปแบบของการเจริญเติบโตในสินทรัพย์ที่ใช้ในการดำเนินงานและรายการคงค้างของรายการนอกงบดุลได้ ตามข้อพิจารณาที่เปิดเผยในหมายเหตุประกอบงบการเงินสำหรับสัญญาเช่าดำเนินงาน นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นอีกด้วยว่า กำไรในปีต่อ ๆ ไปและรายการนอกงบดุลจำนวนมากจะทำให้กำไรในอนาคตต่ำลง เนื่องจากพบว่า กำไรจะลดลงเรื่อย ๆ ถ้าทำสัญญาเช่าดำเนินงาน ยิ่งกว่านั้นผลการทดสอบยังแสดงให้เห็นว่านักลงทุนไม่สามารถวัดมูลค่ารายการนอกงบดุลได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากความซับซ้อนของรายการนอกงบดุลที่มาจากสัญญาเช่าระยะยาวเพื่อต้องการมองกำไรในอนาคตได้ ซึ่งกลยุทธ์ในการลงทุนระยะสั้นและยาวที่ใช้ในการวัดมูลค่านี้จะก่อให้เกิดผลตอบแทนผิดปกติจากการลงทุน (Abnormal Stock Return) และผลของงานวิจัยนี้ได้แนะนำว่า เอกสารที่บันทึกคงค้างผิดไว้ในงวดก่อนอาจมีแนวโน้มว่าเป็นรายการคงค้างจากรายการนอกงบดุลก็เป็นได้ อย่างเช่นปีก่อนบันทึกบัญชีเป็นสัญญาเช่าดำเนินงานแต่ปีเปลี่ยนการบันทึกบัญชีเป็นสัญญาเช่าการเงิน

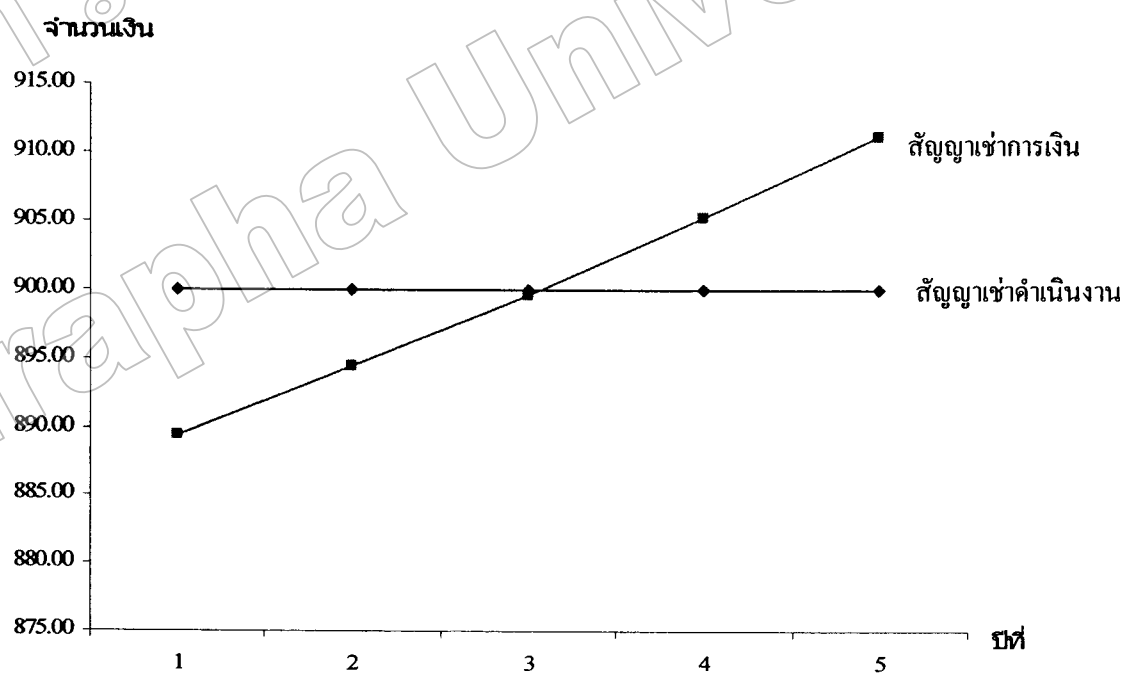
สรุปผลการวิจัยในอดีต

จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยในอดีตรวมถึงงานวิจัยในต่างประเทศชี้ให้เห็นว่าแนวคิดที่สำคัญในการตัดสินใจลงทุนในสัญญาเช่าดำเนินงานก็เพื่อโครงสร้างทางการเงินของบริษัท โดยอาศัยหลักการบัญชีของสัญญาเช่าระยะยาวที่มีการแบ่งประเภทและวิธีการบันทึกบัญชีที่แตกต่างกัน เพื่อให้ผู้บริหารมีทางเลือกในการจัดการกลยุทธ์การลงทุนทั้งในระยะสั้นและระยะ

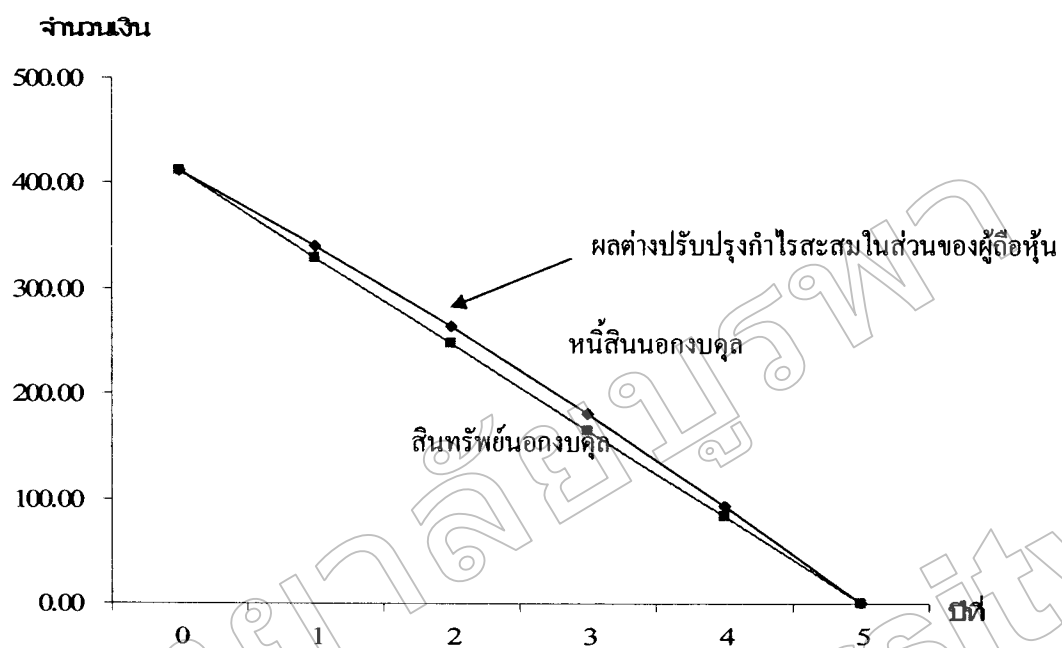
ยาวเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่กิจการสูงสุด ไม่ว่าจะเป็นรายงานทางการเงินในการแสดงสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ดีหรือเครดิตสินเชื่อบริษัทธนาคาร โดยแสดงสภาพคล่องทางเศรษฐกิจก็ตาม ทั้งหมดนี้จัดเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิตรายการนอกงบดุลที่ต้องการหลบซ่อนสินทรัพย์และหนี้สินจากการรายงานทางการเงินโดยผู้บริหารรวมทั้งคณะกรรมการของบริษัทเพื่อแสดงอัตราส่วนทางการเงินของกิจการให้ดูดี คล้ายข้อจำกัดทางสินเชื่อบริษัททางการเงินและลดต้นทุนทางการเงินจากธนาคาร นอกจากนี้ยังพิจารณาถึงกลยุทธ์ขององค์กรทั้งในระยะสั้นและระยะยาวด้วยเพื่อตอบสนองต่อแทนของบริษัทไม่ให้เกิดผลตอบแทนผิดปกติขึ้น รายการเหล่านี้จะเกิดขึ้นกับสัญญาดำเนินงานในด้านผู้เช่าเท่านั้น และในแต่ละอุตสาหกรรมจะทำการตัดสินใจลงทุนในสัญญาเช่าระยะยาวแตกต่างกันไปตามขนาดและลักษณะของธุรกิจ ซึ่งจะพิจารณาจากผลกระทบต่ออัตราส่วนทางการเงินหลัก ๆ โดยเฉพาะอัตราส่วนหนี้สิน อัตราส่วนกำไรจากการดำเนินงาน และอัตราส่วนผลตอบแทนของสินทรัพย์ด้วย ทำให้มาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ (IASB) ได้มีการปรับปรุงมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 29 เรื่อง การบัญชีสำหรับสัญญาเช่าระยะยาว ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อนำหลักการ เนื้อหาสำคัญกว่ารูปแบบที่ระบุไว้ในแม่บทการบัญชี (สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, 2542) และคณะกรรมการที่ออกมาตรฐานเองยังมีคำแนะนำให้พิจารณาสัญญาเช่าระยะยาวดังกล่าวโดยให้จัดทำวิธีการบัญชีแบบสัญญาเช่าการเงินไม่ว่าจะเป็นประเภทใดก็ตาม เพื่อให้แสดงผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินที่แท้จริง เพื่อประโยชน์แก่ผู้ใช้งบการเงินโดยเฉพาะนักลงทุนที่จะตัดสินใจลงทุนในบริษัทนั้น ๆ เพราะเห็นว่าถ้าผู้ใช้งบหรือนักลงทุนไม่ได้ใช้ข้อมูลในรายงานทางการเงินสำหรับสัญญาเช่าดำเนินงานที่แสดงอยู่ในหมายเหตุประกอบงบการเงินนั้นอย่างมีประสิทธิภาพ ก็ก่อให้เกิดปัญหาตัวแทน (Agency Problem) ขึ้น ดังนั้นผู้ใช้งบการเงินควรตระหนักถึงผลกระทบจากการหลีกเลี่ยงไม่บันทึกหนี้สินจากสัญญาเช่าไว้ในงบดุล ซึ่งควรทำการปรับปรุงรายการที่เกี่ยวข้องกับสัญญาเช่าดำเนินงานให้เป็นสัญญาเช่าการเงินอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์งบการเงินและตัดสินใจลงทุนได้อย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตามความยุ่งยากของมาตรฐานการบัญชีฉบับนี้ได้ทำให้นักบัญชีไม่ยอมรับเท่าที่ควรเนื่องจากความซับซ้อนในการปรับเปลี่ยนวิธีการบัญชีจึงทำให้ต้องการข้อมูลในรายละเอียดมากขึ้น นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงเหตุการณ์ภายหลังทางเศรษฐกิจในอนาคตที่จะเกิดขึ้นถ้ามาตรฐานฉบับนี้ถูกบังคับใช้ด้วย และจากงานวิจัยที่ผ่านมาจึงเป็นแรงจูงใจให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาในเรื่องนี้

ภาพที่ 2 กราฟแสดงค่าใช้จ่ายเปรียบเทียบระหว่างสัญญาเช่าดำเนินงานกับสัญญาเช่าการเงิน

ภาพที่ 3 กราฟแสดงกำไรสุทธิเปรียบเทียบระหว่างสัญญาเช่าดำเนินงานกับสัญญาเช่าการเงิน

ภาพที่ 4 กราฟแสดงรายการนอกงบดุลเปรียบเทียบระหว่างสินทรัพย์และหนี้สินจากสัญญาเช่าการเงิน